

Brangūs muziejaus bičiuliai,

Pasitikę naujuosius 2020 metus, kuriais minime Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metus, norime kartu prisiminti ryškiausius praėjusio pusmečio akimirkas, pasidalinti naujų metų projektais, įdomia statistika ir sužinoti, kas gi slypi už Vilniaus Gaono asmenybės.

Jūsų – Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus

ĮDOMIAUSIOS AKIMIRKOS

Rugsėjo 17 d. renginio „Holokaustas ir žydų kultūrinis palikimas“ metu pirmą kartą po restauravimo buvo pristatytas Vilniaus geto kalinių kurtas plastinis Vilniaus modelis. Šį planą-maketą 1942–1943 m. Vilniaus gebitskomisaro H. Hingsto įsakymu ir F. Murerio nurodymu Vilniaus gete gamino Vilniaus geto Techninių dirbtuvių specialistų kolektyvas, vadinamasis PPV, arba Plastiker plan Vilne (Plastinis Vilniaus planas, jidiš k.), ir kiti šiam darbui pasitelkti specialistai. Iš viso apie trisdešimt žmonių, tarp kurių buvo profesionalūs architektai, inžinieriai, braižytojai, skulptoriai ir dailininkai. Plastinį Vilniaus miesto maketą visuomenė jau šį pavasarį galės pamatyti pagrindinėje Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metų parodoje „Knygos ant medžių neauga (Z. Kalmanovičius): išsaugoti ir perduoti atmintį“.

Pirmieji renginiai, skirti paminėti Lietuvos žydų genocido aukų atminimą muziejuje prasidėjo rugsėjo 19 d. Vakaro metu buvo atidaryta Bartosz'o Frątczak'o fotografijų paroda „(Ne)Būtis“. Lenkijoje gimusio, o šiuo metu Vilniuje gyvenančio menininko užfiksuotuose kadruose pasakojama tragiška Lietuvos vietovių ir žmonių istorija, paženklinta nykstančios žydų kultūros pėdsakų palikimo.

Lietuvos Respublikos ambasada Londone minėdama Lietuvos žydų genocido aukų atminimo dieną, rugsėjo 26 d. sukvietė Jungtinės Karalystės žydų ir lietuvių bendruomenes į vakarą, skirtą Vilniuje gimusiam ir jame iki paauglystės gyvenusiam Samueliui Bakui, gelbėtojų dėka išgyvenusiam Vilniaus geto panaikinimą. VVGŽM Tolerancijos Centro ir Samuelio Bako muziejaus vadovė leva Šadzevičienė pristatė litvakų dailininko, Vilniaus garbės piliečio išskirtinę dramatiško gyvenimo istoriją ir jos atspindį kūryboje. Susirinkusiems apie savo kūrybą ir jos svarbą kalbėjo pats Samuelis Bakas, tele-tilto metu atsakydamas į gausius publikos klausimus. Papasakojo, kodėl jam svarbu, kad vienintelis jo kūrybos muziejus atidarytas būtų Vilniuje.

principas ar netgi patriotinio pasididžiavimo klausimas; kiti sekė savais moraliniais įsitikinimais ir principais – krikščioniškomis ar tiesiog humaniškomis vertybėmis. Daugelis parodos herojų – pripažinti Pasaulio Tautų Teisuoliai. Parodos atidaryme dalyvavo Sefarad-Israel Centro generalinis direktorius Miguel de Lucas ir Juan Carlos Sanz Briz, ispanų diplomato gelbėjusio žydus Vengrijoje ir vadinto „Budapešto Angelu“ sūnus, taip pat Ispanijos Karalystės ambasadorius Jose Maria Robles Fraga.

Lapkričio 28 d. vilniečiams ir miesto svečiams duris atvėrė paroda „Brazilijos modernistas iš Vilniaus: Lasario Segallo sugrįžimas“, kurioje galite išvysti net 57 Brazilijos modernisto litvako Lasario Segallo (1889-1957) kūrinius, atskraidintus iš San Paule veikiančio jo muziejaus. Šia paroda Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus pradėjo minėti ir 2020-uosius – Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metus.

Siekiant atskleisti L. Segallo indėlį į modernaus meno istoriją, jo tapatybės daugialypumą, kūrybos temų ir braižo įvairovę, parodoje „Brazilijos modernistas iš Vilniaus: Lasario Segallo sugrįžimas“ eksponuojami dailininko tapybos, akvarelės, grafikos kūriniai ir skulptūros darbai. Simboliškai sugrąžinant L. Segallo kūrinius į gimtinę minimos ir 130-osios dailininko gimimo metinės.

Parodos atidaryme dalyvavo L. Segallo anūakai ir džiaugėsi, jog jų senelio darbai sėkmingai atvyko į Lietuvą ir jungia dvi šalis, dvi kultūras, kurios svarbios tiek dailininkui, tiek visai giminei. Parodos atidaryme taip pat dalyvavo prof. dr. Celso Lafer, buvęs Brazilijos užsienio reikalų ministras ir San Paulo valstijos vyriausybės tarptautinių ryšių sekretoriato valdančiosios Tarybos prezidentas, Giancarlo Hannud, Lasario Segallo muziejaus San Paule direktorius ir Laura Tupe, Lietuvos Respublikos generalinė konsulė San Paule.

Paroda atidaryta bendradarbiaujant su Lasario Segallo muziejumi ir Lietuvos Respublikos generaliniu konsulatu San Paule.

Paroda veiks iki 2020 m. kovo 1 d.

VILNIAUS GAONO IR LIETUVOS ŽYDŲ ISTORIJS METAI MUZIEJUJE

Pradėdami minėti 2020-uosius Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metus pristatome pagrindinius projektus ir renginius, kurie laukia jūsų šiais metais:

Bendradarbiaudami su Lietuvos nacionaline Martyno Mažvydo biblioteka kviečiame į viešų paskaitų ciklą „Lietuvos žydų pasaulėžiūros pamatai“. Paskaitose kalbėsime apie dvasinį ir intelektualinį Lietuvos žydų pasaulį, jų sąsajas su tūkstantmečius mininčia judaizmo tradicija bei indėlį ją vystant, žydų bendruomenės gyvavimą Lietuvos erdvėje ir jos pasiekimus švietimo, mokslo ir meno srityse. Vasario 13 d. 17.30 val. Tolerancijos centre (Naugarduko g. 10/2) ciklą pradėsime dr. Laros Lempertienės paskaita „Judaizmas: bendruomenė, susikūrusi aplink tekstą“.

Gegužės 28 d. Tolerancijos centre visuomenei bus pristatyta dokumentinė kilnojamoji paroda „Knygos ant medžių neauga (Z. Kalmanovičius): išsaugoti ir perduoti atmintį“. Joje lankytojai turės galimybę sužinoti kaip Vilniaus žydai skirtingais laikotarpiais kūrė ir puoselėjo savo tautinę tapatybę ir kaip per XX a. negandas mūsų dienas pasiekė neįtikėtinai turtingos judaikos kolekcijos, šiandien saugomos VVGŽM ir kitose atminties institucijose Lietuvoje, JAV bei Izraelyje. Parodoje bus eksponuojami VVGŽM kolekcijos artefaktai, liudijantys sudėtingus žmonių ir kultūrinių vertybių likimus, tačiau nepaisant tragiškų Antrojo pasaulinio karo įvykių, pasiekę mūsų dienas ir sudarantys VVGŽM kolekcijos aukso fondą. Paroda veiks iki 2020 m. spalio 30 d.

Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, Kaune gegužės-rugsėjo mėnesiais bus eksponuojama Samuelio Bako kūrinių paroda. Apie 60 VVGŽM saugomų litvakų dailininko Samuelio Bako (g. 1933) kūrinių nuo 2020 m. gegužės galės apžiūrėti kauniečiai ir miesto svečiai. Šiame mieste S. Bako kūryba bus pristatyta pirmą kartą. Darbuose atsispindės visi dailininko kūrybos etapai, jo asmeninės patirtys, užšifruotos simboliuose, perteikiamos alegorinio realizmo stiliumi.

Nuo spalio mėnesio Tolerancijos centre galėsite apžiūrėti Boriso Šaco kūrinių parodą, kurioje išvysite sidabrinių, bronzinių ir varinių medalių bei plakečių kolekciją iš Boriso Šaco namų-muziejaus Jeruzalėje kolekcijos. B. Šaco kurtus atminimo ženklus, medalius skirtus tokioms asmenybėms kaip Markas Antokolskis ar Teodoras Herzlis, religinės tematikos mažosios plastikos kompozicijas papildys fotografijos bei tekstinė medžiaga, pristatanti Becalel dailės mokyklos Jeruzalėje įkūrėją, kilusį iš Varnių. Paroda veiks iki š.m. gruodžio mėn.

MUZIEJŲ PAPILDŽIUSIOS KOLEKCIJOS

Rugsėjo mėnesį sulaukėme dovanos, kuri papildė turimą VVGŽM Samuelio Bako kolekciją. „Litvak World U.S.“ prezidentas Jerrold A. Zoloto įteikė Marcia Hall (Bostonas, JAV), artimos Puckery Gallery dailės galerijos bičiulės, muziejui dovanojamą Samuelio Bako paveikslą „Kryžkelė“ (aliejus/drobė, 2007 m.). Susitikimo metu muziejuje buvo aptartos ir tolimesnės bendradarbiavimo su Čikagos meno institucijomis ir „Litvak World U.S.“ galimybės. Susitikime dalyvavo ir Anna Avidan – Vši „Šiaurės Jeruzalė“ direktorė ir „Litvak Word US“ tarybos narė, nutiesusi muziejaus ir „Litvak World U.S.“ bendradarbiavimo tiltus.

Samuelis Bakas „Kryžkelė“, 2007, drobė/aliejus, ©VVGŽM

Muziejuje saugomą Jehošuos Kovarskio (1907 Vilnius – 1967 Los Andželas) kūrinių kolekciją rudenį papildė dar vienas dailininko tapytas darbas „Adomas“ – trečioji triptiko „Vaisiaus vagystė“ (1951-1960) dalis. Iki tol eksponuotoje J. Kovarskio kūrinių parodoje „Chaosas sutramdymas“ (eksponuotos 28 drobės) lankytojai galėjo išvysti tik du triptiką „Vaisiaus vagystė“ sudarančius kūrinius.

Trečiąjį kūrinių dovanavo ir jo atsiuntimą iš Kalifornijos (JAV) dalinai finansavo J. Kovarskio sūnėnas Davidas Finkelšteinas ir dukterėčia Sandra Ben-Artzi su šeimomis. Muziejaus lankytojai 2019 m. rudenį galėjo susipažinti su naujai gautu kūriniu ir pamatyti pirmą kartą po 60-ies metų eksponuojamą vientisą triptiką.

Muziejus, vykdydamas eksponatų išsaugojimo ateities kartoms misiją, šiemet restauravo dviejų kolekcijų eksponatus: aštuonių Karlo Fridmano 1946 m. piešinių ir penkių Našlės ir brolių Romų spaustuvei 1900 m. adresuotų atvirlaiškių.

Abi kolekcijos atspindi svarbius šiuo metu intensyviai muziejuje kuriamo jo padalinio – Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejaus – koncepcijos aspektus. Dauguma Karlo Fridmano piešinių vaizduoja Vilniaus Didžiąją sinagogą ar žydų kvartalą po karo, o Romų spaustuvei adresuoti atvirlaiškiai liudija šios garsios spaustuvės Vilniuje veiklą: iki 1940 m. veikusi Romų spaustuvė teikė ortodoksinių žydų leidinių (Talmudus, Toras, maldynus) bei pasaulietinės žydų literatūros produkciją ne tik Vilniaus, bet ir viso pasaulio žydų bendruomenėms.

Karlus Fridmanas, Vilniaus Didžioji sinagoga, centrinė salė, 1946, pop., pieštukas, ©VŽM 9074/3

ELIJAS BEN SALIAMONAS ZALMANAS (1720-1797) - VILNIAUS GAONAS

Vilniaus Gaono Elijo ben Saliamono Zalmano (1720-1797) vardas šiandien puikiai žinomas daugeliui Lietuvos gyventojų. 2020 metai, kuomet minime Vilniaus Gaono ir Lietuvos žydų istorijos metus, yra puiki proga sužinoti kodėl šis vardas toks svarbus viso pasaulio žydams.

Elijas ben Saliamonas Zalmanas gimė Sialiečių kaime dabartinės Baltarusijos teritorijoje, religinių mokslininkų šeimoje. Elijo ben Saliamono Zalmano gabumai ėmė skleistis ankstyvame amžiuje ir trumpai pasimokęs pradinėje žydų religinėje mokykloje - chederyje - jau nuo septynerių metų išvyko studijuoti pas Kėdainių rabiną Moišę Margalijotą. Išskirtiniai gabumai jam leido anksti pereiti prie savarankiškų studijų. Vilniaus Gaono asketizmas tapo vienu ryškiausių jo asmenybės bruožų: didžiąją savo laiko dalį jis skyrė individualioms studijoms. Tačiau net ir toks uždaras gyvenimo būdas nesustabdė sklindančio garso apie jo neįtikėtiną išmintį. Nepaisant kuklumo, Vilniaus Gaonas buvo laikomas autoritetu ir kiti Europos religiniai išminčiai kreipdavosi į jį prašydami išspręsti tarp jų kilusius religinius disputus.

Vilniaus Gaonas domėjosi ne tik religiniais klausimais ir laikėsi tuo metu itin progresyvios nuomonės, kad pasaulietinių mokslų žinios gali padėti geriau suprasti šventuosius raštus, todėl studijavo ir domėjosi gramatika, matematika, astronomija. Išminčius net ir susikoncentravęs į religinių tekstų studijas, turėdamas svarbų tikslą stodavo jo ginti. Vilniaus Gaonas tapo lietuviško judaizmo tradicijos saugotoju ir yra žinomas dėl kovos prieš chasidizmą – judaizmo judėjimą, kuris kritikavo griežtą religijos asketizmą, siekė pakeisti apeigų tvarką ir formą, mažiau koncentravosi į religinių tekstų studijas. Vilniaus Gaonas chasidizmą vertino kaip ereziją ir jo autoritetas prisidėjo prie to, kad Lietuvoje chasidizmas nesusilaukė tokio pasekėjų skaičiaus kaip kitose žydų bendruomenėse, pavyzdžiui, Ukrainoje, kurioje šis judėjimas ir prasidėjo. Dėl savo priešinimosi chasidizmui Lietuvos žydai vadinami mitnagedais (hebrajų k. – prieštaraujantis).

Vilniaus Gaonas gali būti klaidingai įsivaizduojamas kaip bendruomeninė figūra užimanti svarbias oficialias pareigas mieste. Tačiau iš tiesų, jokių oficialių pareigų jis niekada neužėmė: nebuvo nei miesto rabinas, nei religinio teismo teisėjas ar ješivos – dvasinės rabinų seminarijos – vadovas. Nepaisant to, jis buvo didžiausias religinis ir moralinis autoritetas. Įdomu ir tai, kad Vilniaus Gaonui gyvam esant nebuvo išleistos jokios jo parašytos knygos, nes visą savo dėmesį jis skyrė studijoms. Visi jam priskirti veikalai buvo užrašyti jo giminaičių ir mokinių jau po išminčiaus mirties.

Vilniaus Gaono asmenybę supo ir vis dar gaubia daugybė mitų ir legendų. Viena jų Vilniuje sklandė ilgus metus ir tarpukariu vis dar buvo nemažai pasakojančių, jog Vilniaus Gaonas nulipdė Golemą (žydų folklore paplitusią mitinę būtybę iš molio) bei savo žinių ir išminties dėka jį atgaivino įdėdamas lapelį su specialiu užrašu į molinės būtybės galvą. Vilniaus Gaonas pasitelkė Golemo pagalbą norėdamas aprūpinti Vilniaus žydus žuvimi šabo vakarienei bei siekdamas apsaugoti nuo antisemitinių išpuolių. Kai laikai tapo ramesni ir mieste žuvies nebetrūko, Vilniaus Gaonas išėmė lapelį iš Golemo galvos, vėl jį paversdamas negyva moline figūra. Tarpukariu Vilniaus žydai pasakojo, jog molinė figūra vis dar guli Didžiosios Vilniaus sinagogos palėpėje ir kai mieste vėl ateis sunkūs laikai, jei tik atsiras kitas toks pat išminčius kaip Vilniaus Gaonas, jis vėl galės atgaivinti molinę figūrą, kuri padės miesto žydams. Taigi, ši asmenybė Vilniaus žydams taip pat tapo simboline, įkūnydama viltį bei tikėjimą. Svarbu pabrėžti, kad Vilniaus Gaonas nebuvo Vilniuje atsitiktinai atsiradęs išminčius – tokią asmenybę subrandino ir išugdė būtent Vilniaus dvasia, o Vilniaus Gaono vardas ir jo autoritetas labai prisidėjo įrašant Vilniaus vardą tarp svarbiausių žydiškų centrų pasaulyje.

Tekstą parengė:

Saulė Valiūnaitė

Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus

Lietuvos žydų kultūros ir tapatybės muziejaus ekspozicijos vadovė

FAKTAI IR SKAIČIAI 2019 M.

Atidaryta parodų muziejuje	7
Įvyko renginių	31
Surengta edukacinių užsiėmimų	143
Apsilankė lankytojų	31 201

MUZIEJAUS PADALINIŲ KONTAKTAI IR DARBO LAIKAS

Tolerancijos centras ir Samuelio Bako muziejus

Naugarduko g. 10/2, Vilnius
tel. +370 5 262 9666
muziejus@jmuseum.lt
I-IV 10–18 val., V, VII 10–16 val.
VI nedirbame

Holokausto ekspozicija

Pamėnkalnio g. 12, Vilnius
tel. +370 5 262 0730
holokausto.ekspozicija@jmuseum.lt
I-IV 9–17 val., V 9–16 val., VI nedirbame,
VII 10–16 val.
(dirbame tik paskutinį mėnesio sekmadienį)

Panerių memorialo informacijos centras

Agrastų g. 15, Vilnius
tel. +370 699 90 384
paneriumemorialas@jmuseum.lt
I, VI nedirbame
II-IV 9–17 val.
V, VII 9–16 val.
Nuo spalio iki gegužės centras
atidaromas pagal pageidavimą.

PADĖKA

Nuoširdžiai dėkojame visiems, 2019 m. parėmusiems muziejų finansiškai, eksponatais, paslaugomis ar konsultacijomis. Tai:

Pavel Vorobej, Ilja Goldovt, Sandra Ben-Artzi, David Finkelstein, Marianne Karbe | UAB Loresa

Kviečiame sekti mūsų naujienas muziejaus interneto svetainėje jmuseum.lt
ir socialiniuose tinkluose [Facebook](#) bei [Instagram](#)

Paremkite Valstybinį Vilniaus Gaono žydų muziejų ir jo vykdomus plėtros projektus – Litvakų kultūros ir tapatybės muziejaus steigimą, Samuelio Bako muziejaus II etapą, Žako Lipšico memorialinio muziejaus atnaujinimą ir Panerių memorialo informacijos centro kūrimą – per PAYPAL (<https://www.paypal.me/VilnaJewishMuseum>). Jūsų parama ir palaikymas mums labai svarbūs!

Naujienlaiškyje panaudotos Pauliaus Račiūno ir Gintarės Kubiliūtės nuotraukos